

KAPRONCZAY KÁROLY: BUZAY (WEITZENBREYER) KÁROLY¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Szállási Árpád**

A honvédorvosi karba jelentkező császári katonaorvosok között volt Buzay Károly orvoskapitány, aki már 1831. június elsejétől szolgált a hadseregben, eközben a Birodalom majd minden jelentősebb helyőrségében megfordult. 1848. október 9-én a Thurszky-ezred kapitányaként fordul levéllel a hadügyminiszterhez, amelyben az „átlépni szándékozók” aggályait írja le: átlépése esetén megtartja-e tiszti rangját, milyen illetményre számíthat, beszámítják-e a császári ezredben letöltött 17 évét új szolgálati viszonyaiba, valamint a honvédség biztosít-e majd ekkora szolgálat után nyugdíjat? Levelét a komáromi várból írja, ahol az itteni nagy helyőrségi kórházban működik. Ettől függetlenül felvételét kérte a honvédorvosi karba, egyben kérelméhez csatolta Majthényi László ezredesnek, a komáromi várparancsnok ajánlatát is. Majthényi ezredes – az akkor még Weitzenbreyer néven élő – Buzay Károlyt becsületes, nagy tudású és hatalmas katonaorvosi tapasztalatokkal rendelkező orvosként jellemezte, akit minden körülménye között ajánl az új honvédorvosi karba.

A kérelemből tudjuk, hogy Weitzenbreyer Károly 1811 februárjában született Kassán, apja is hivatásos katonaorvos volt. Ő is bejárta a katonaorvosok klasszikus pályáját: 1831. június 1-től szolgált a császári hadseregben, a Josephinumban – a Császári Katonaorvosi Akadémián – 1841-ben szerezte meg orvosdoktori, sebész- és szülésmesteri oklevelét, előtte hadnagy, végzése után századosi rendfokozattal Bécsben, Grazban, Prágában, Olmützben, majd Komáromban kórházi főorvos. Itt szolgál a márciusi forradalom idején, majd már 1848 nyarán szeretett volna átlépni az önálló magyar hadseregbe, de ekkor még nem formálódtak ki a megfelelő feltételek.

Kérelme hamarosan teljesült: 1848. október 11-én őrnagyi ranggal átvették a honvédorvosi karba, egyben a komáromi várban működő helyőrségi kórház vezető főorvosává nevezi ki Mészáros Lázár hadügyminiszter. Vele egy időben lép át a honvédorvosi karba öccse, Weitzenbreyer Frigyes orvosszázados, aki fivéréhez hasonló pályát futott be: 1842-ben ő is a Josephinumban szerezte meg orvosi oklevelét, de ő 1848 októberében Kassáról kéri átvételét a honvédség soraiba. 1848. október végén már zeneszóval toborozza a honvédeket, később a felvidéki hadseregben szolgálva megjárta a legtöbb csatamezőt, 1849 júniusában a Pesten felállított központi honvédkórház főorvosa századosi rangban.

Weitzenbreyer Károly nevét Buzayra valójában 1849 júniusában változtatta meg, a későbbi visszaemlékezések viszont mindvégig Buzay néven emlegetik. Kiváló szervező volt, hiszen Komárom helyőrségi kórháza éléről megszervezte a tatai és az esztergomi honvédkórházat, felügyelte a sorozást, a honvédorvosi szolgálatra jelentkezett polgári orvosok szakmai és katonai kiképzését. Kicsit furcsa helyzet alakult ki: a hadügyminiszter és a honvédorvosi kar kinevezett főnöke, Stáhly Ignác nagy bizalommal volt a volt császári katonaorvos iránt, viszont az „ujjonan jöttek” vagy nehezen viselték a szigorú katonai fegyelmet, vagy bizalmatlanul nézték a volt császári tiszteket. Ez nemcsak Komáromban volt így, hanem mindenütt az országban.

¹ Forrás: Kapronczay Károly. Kézirat.

(Gondoljunk csak Petőfi Sándor és Klapka György afférjára.) Buzay Károlyt túlzott szigora miatt 1848. november 13-án elmozdítják kórházparancsnoki beosztásából, amelybe Országos Honvédelmi Bizottmány 1848. december 5-én visszahelyezte, újból megállapította rangját és fizetését.

1849 legelején a komáromi vár különös jelentőséggel bírt: a Tisza vonaláig visszaszorított honvédsereg nem adta fel a kulcsfontosságú komáromi várerődöt. Guyon várparancsnok kiváló katona és igazságos parancsnok volt, aki kezdetben bizalmatlanul szemlélte a volt császári tiszt tevékenységét, de a meg-megújuló támadások alatti magatartása, bajtársiassága miatt nemcsak megváltoztatta véleményét, de 1849. április 16-án III. osztályú hadiéremre terjesztette fel. Felterjesztésében külön kiemelte, hogy nemcsak életét veszélyeztette a sebesültek mentésében, hanem az egyik alkalommal olyan sokáig tartózkodott a csatamezőn, kötözve a sebesülteket, hogy alig tudták kimenteni Buzay Károlyt. Ezért is terjesztette fel törzsorvosi rangra, amit 1849. április 23-án megkapott. Felterjesztésében a következőket írta:

„...minden körülmények között renditlen hazafiságú, komáromi ostrom alatt a nagyszámú betegek és sebesültek iránt tanúsított hűséges és szorgalmas működést fejtette ki. ...Mint a komáromi vár egészségügyének vezetője széleskörű és nagy jelentőségű működést fejtett ki a járványok megfékezésében a sebesültek gyógyításában. (...)”

Az új várparancsnok, Klapka György is nagyra becsülte Buzay munkáját, megerősítette kórházparancsnoki tisztségében, 1849 júliusában, az osztrákok által teljesen körülfárt Komáromban teljes felhatalmazást adott neki az egészségügyi és közegészségügyi feltételek biztosítása területén. A vár a világosi fegyverletétel után valóban a magyar szabadság szimbóluma lett, védői a legnagyobb erőfeszítések árán védték az erődöt 1849. október 6-ig, amikor szabad elvonulás biztosításával feladták a reménytelen küzdelmet. Buzay Károly sorsa jól jelképezte a helyzetet: mint volt császári tisztre, aki nemcsak 1848 őszén, hanem a függetlenségi nyilatkozat után is hűséget esküdött a magyar kormányra, biztos büntetés várt volna, de a komáromi kapituláció feltételei – a vár védőinek adott amnesztia és a külföldre távozás lehetősége –rá is vonatkoztak. Buzay úgy érezte, minden körülmények között el kell hagynia az országot.

Keletre, a Török Birodalom területére távozott, előbb bolgár területen táborozó volt honvédekhez csatlakozik, majd elfogadta Morozzi román herceg meghívását és annak havasalföldi birtokán élt „udvari orvosként”. A viszonylagos nyugalom nem tartott sokáig, mert a herceget 1853-ban meggyilkolták, így Buzay Károly Kis-Ázsiába távozott. Nem lépett be a török hadseregbe, de polgári orvosként – hatalmas katonaorvosi gyakorlattal – a Damaszkusz környékén állomásozó arab hadsereg tanácsadója. A honvág és az emigránsok bizonytalan, sokszor céltalan élete haza „hívá”: 1857 után álnéven Péterváradon, majd Bécsben élt. Ugyan az 1849. október 6-i kapituláció feltételei életét garantálták, de azt nem, hogy alkalmat keresve ne börtönözzék be. 1861 után kedvezőbb feltételek formálódtak ki a Habsburg Birodalomban, a pesti és a bécsi politikai körök – nagy döccenőkkel ugyan – a kiegyezés felé fordították az uralkodót és a meghatározó politikai erőket. Buzay Károly is visszatért Magyarországra, Pesten telepedett le, 1867 után a fővárosban kerületi orvosi állást is vállalt.

A kiegyezés után felállított honvédség katonaorvosi karának megszervezésében tanácsait kikérték, tényleges katonai rangot ajánlva, aktívabb szerepet is szántak neki. Koránál fogva nem vállalta az újabb katonai feladatot, de lelkes szervezője lett a honvédegyletnek. Klapka György szűkebb baráti köréhez tartozott, bár maga már sem politikai, sem más szerepet nem vállalt. 1889. április 29-én hunyt el, Budapesten.